

POSUDEK OPONENTA RIGORÓZNÍ PRÁCE

Jméno uchazeče: Mgr. Markéta Zimnioková

Název práce: Institut postoupení smlouvy

Oponent: doc. JUDr. Milan Hulmák, Ph. D.

Pracoviště: Právnická fakulta UPOL, Katedra soukromého práva a civilního procesu

Východisko:

Při zpracování posudku rigorózní práce vychází oponent z čl. 14 Vnitřní normy UP č. R-B-18/10, kterou se stanoví náležitosti kvalifikačních prací na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Podle tohoto článku rigorózní práci autor prokazuje svoji schopnost samostatné činnosti v oblasti výzkumu a vývoje. Autor si odpovídá na stanovené výzkumné otázky, testuje vlastní hypotézy a drží se zvolené metodologie. V textu je popis potlačen na minimum, převládají analyticko-teoretické části s vysokým vkladem autora. Předpokládá se použití širokého okruhu odborných zdrojů, včetně časopisů a zahraniční literatury, schopnost samostatné tvůrčí činnosti.

I.

Výsledky práce

Autorka se snaží o komplexní zpracování institutu postoupení smlouvy. Předložená práce z části navazuje na již obhájenou diplomovou práci a její výsledky. Částečně jsou zpracovány dosavadní výsledky doktorského studia a publikované práce na téma smart kontraktů (při úvahách o postoupení smlouvy však působily spíše rušivě). V úvodu práce si autorka klade řadu otázek, které rezonují v právnickém prostředí v souvislosti s tématem práce (např. forma smlouvy, nepostupitelnost některých smluv, význam osvobození postupitele a jeho případná odpovědnost). V práci pak hledá na základě relativně komplexní argumentace jejich řešení, ta jsou srozumitelně formulována v závěru práce. Stejně jako u jiných prací tohoto druhu, některé závěry mohou být diskutní, většina z nich je však jasná a lze s nimi souhlasit.

II.

Aktuálnost zpracovaného tématu

Postoupení smlouvy není častým tématem odborných prací. Diskuse se soustředí víceméně na jedno či dvě témata, kde vznikají problémy (rozsah použití, charakter osvobození). Autorka si jich všímá a nabízí řešení, byť jde z její strany již o opakování dříve vyřčeného. Snaží se však vyhledat přitom i další otázky, které právní úprava vyvolává (např. problematika indosamentu).

Rešerše je provedena kvalitně, nezaznamenal jsem v tomto, že by zde byla novější literatura či judikatura, která by se dotýkala zásadním způsobem obsahu práce. Za zmínku stojí rozhodnutí NS sp. zn. 29 ICdo 89/2022, které však bylo přijato až po odevzdání práce.

Práce je z tohoto pohledu aktuální.

III.

Struktura práce – zvolené metody zpracování

Autorka rozdělila práci do šesti kapitol, úvodu a závěru. Po úvodu, v němž vymezuje, čím se v práci chce zabývat, následuje pasáž o historii právní úpravy včetně východisek té stávající. V druhé kapitole se pozornost soustředí k předmětu postupu, tedy vymezení smluv, kterou mohou být postoupeny. Samostatná kapitola je věnována formě postupní smlouvy. Účinky postoupení jsou tématem kapitoly čtvrté, ve své podstatě ale i té další, kterou autorka označuje jako vztahy mezi subjekty postoupení smlouvy. Postoupení smlouvy rubopisem je vyčleněno do poslední kapitoly.

Jde o strukturu, která nijak nepřekvapuje a odpovídá snaze o komplexní rozbor problematiky postoupení. Logicky by měla odpovídat odpovědím na otázky co, jak a s jakými účinky.

Na první pohled v této struktuře absentuje zvláštní část o způsobu postoupení, nejde jenom o formu. Způsobu postoupení se přitom nečekaně věnuje i poslední šestá kapitola (rubopisy). Obě kapitoly jsou přitom i rozsahem kratší. Jinými slovy, z hlediska struktury mohly být spojené a doplněné dalším výkladem ke způsobu postupu (nejde jenom o vlastní postupní smlouvy, ale i nezbytné souhlasy, význam notifikace apod.). Otázce nezbytného souhlasu se věnuje autorka až dále v části o účincích postoupení (v části 4.3 jde však spíše o předpoklad).

Z logického uspořádání vybočuje částečně také kapitola 2.4., kde jsou v části o předmětu postoupení řešeny naopak spíše účinky postoupení, dopad na zajištění pohledávky. Co si pak má čtenář myslet, jestliže se v téže pasáži objevuje subkapitola „Dikce zákona“ (2.3). Kapitola pátá o vztazích mezi subjekty postoupení smlouvy je ve své podstatě rovněž o účincích postoupení, např. odpovědnosti postupitele za splnění postoupené smlouvy.

S ohledem na zdroj právní úpravy se autorka soustředí na srovnání s právní úpravou italskou. To mi přijde pro formulaci obecných závěrů jako málo. Takový přístup umožňuje odhalit dílčí problémy a hledat jejich řešení, schází tomu však širší kontext. Řešení obhajitelné při srovnání s italskou úpravou (nebo naopak rozporné) se může jevit při srovnání s jinými úpravami přesně naopak. Tento přístup omezuje možnost formulovat obecnější závěry a zároveň omezuje konfrontaci s jinými řešeními či možnostmi.

IV.

Připomínky k textu

Svou pozornost v posudku zaměřím pouze na některé problémy (chyby), které v práci spatřuji. Otázek k diskusi je jistě více.

Začnu možná netypicky hned v úvodu. Z mého pohledu je rozbor obsahu jednotlivých kapitol a podkapitol na s. 6 až 8 (v této míře podrobnosti) naprosto zbytečný (tohle je část, kterou by nikdo normálně nečetl, pokud by měl v úmyslu si přečíst celou práci).

Při výkladu geneze institutu mi uniká, jak praxe řešila absenci úpravy postoupení smlouvy využitím přechodu práva a povinností ze smlouvy (zejména příklady na s. 10 – přechod nájmu bytu, vstup vlastníka do postavení pronajímatele). Z tohoto hlediska nevidím ani význam úpravy ručení, či subrogace (s. 9 a 12). Využití institutu nepojmenované smlouvy potvrzuje Nejvyšší soud (NS sp. zn. 32 Cdo 1698/2016). Rozsudek NS zmiňovaný v p. č. 10 by si zasloužil více pozornosti, když v něm striktně vzato nejde o postoupení pohledávky i dluhu. Když se řeší v souvislosti s úpravou v obchodním zákoníku převod činnosti zaměstnavatele (§ 480 ObchZ), je nutné si uvědomit, že v souvislosti s převodem nebo nájmem podniku přecházely i jiné závazky, nejenom pracovněprávní (s. 12). Samozřejmě rozumím, že některé ustanovení PECL nebo UNIDROIT Principů se v občanském zákoníku neobjevují, znamená to však, že neplatí (např. pravidlo přednosti zvláštní úpravy, podpůrná aplikace pravidel o postoupení pohledávky nebo převzetí dluhu) (s. 13)? Myslím, že spíše byla úprava v Codice Civile vzorem pro úpravu v Evropském zákoníku o smlouvách, nežli naopak (s. 12).

V souvislosti s rozsahem postoupení smlouvy se autorka zabývá otázkou postupitelnosti asynallagmatických smluv (s. 16a). V kontextu české právní úpravy tu diskusi vidím jako trochu mimo (v Itálii je dána výslovnou právní úpravou). Nemám přitom problém se závěry autorky o postupitelnosti (s. 18). Dílčí výhrady lze mít vůči některým úvahám, např. opakovaná myšlenka, že je zde potřeba institut postoupení smlouvy (i asynallagmatické), když při postoupení dluhu nebo pohledávky by nepřecházela utvářecí práva (např. právo odstoupit). Vždy přechází práva a povinnosti související, jestliže se převedou veškeré pohledávky a dluhy, není důvod zachovávat utvářecí práva na původní straně. Navíc vždy je možný výslovný postup. Kromě toho, zde s tím všichni souhlasí. Možná je to něco, co se na můj vkus komplikovaně snaží autorka vyjádřit na s. 16 a 17. Myslím také, že se přehlíží, že asynallagmatický závazek může obsahovat vzájemné pohledávky a dluhy, podstatný je charakter protiplnění (např. výpůjčka) (s. 15).

Příliš nerozumím potřebě striktního odlišení novace a smlouvy o postoupení smlouvy v případě závazků s osobním plněním, ať už jde o vyloučení postoupení či přesné označení. I když to označíme jako novaci ve smyslu závěru autorky (s. 18, 19), je zde nějaký zvláštní důvod v tomto případě neaplikovat pravidla o osvobození postupitele a jeho odpovědnosti nebo možnosti postoupení indosamentem? Krásně se ten problém demonstruje na otázce osudu zajištění, které při novaci nezaniká. Chce autorka tvrdit, že zajištění poskytnuté třetí osobou trvá? Nemám problém s tím, že jde o obojí a pravidla použijí podle jejich smyslu a účelu (vyjádření Guričové je v tomto přesnější).

Na straně 20 autorka řeší otázku účinku postoupení, kdy dochází ke změně smluvní pozice. Vypomáhá i úvahou o určitosti vymezení postupované smlouvy, přičemž hledá rozdíl v případech, kdy je uzavřená smlouva o smlouvě budoucí a kdy nikoliv. Byť se závěry autorky lze souhlasit, myslím, že to není problém určitosti pohledávky, ale okamžiku, kdy vůbec lze pohledávku či smlouvu převést (a to teprve v okamžiku, kdy postupitel takovou smluvní pozici

má). Rozlišování smlouvy o smlouvě budoucí je relevantní jenom z hlediska toho, co je předmětem postupu (v tomto případě již existující smlouva).

Pokud autorka řeší postupitelnost dohod o vypořádání společného jmění manželů (s. 21an.), argumentuje smyslem a účelem takových dohod. Její úvahy by přitom měly být více obecné, vzniká tu totiž vůbec problém postupitelnosti jiných než obligačních smluv. V případě smluv s jinými účinky, věcněprávními, v oblasti dědického či rodinného práva, je definována pozice alespoň jedné smluvní strany a nelze ji změnit, pokud smlouva má dávat nějaký smysl. Nejde přitom nutně o nepostupitelnost smlouvy, ale spíše smluvní pozice (u jiné smluvní strany to může být možné). Například jestliže autorka zmiňuje účelový úvěr (s. 23), nic nebrání postoupení pozice úvěrujícího. Navíc v případě postupu pozice úvěrovaného lze uvažovat (protože je zde souhlas všech osob) o dohodě o změně účelu. Autorka si toho všímá v souvislosti s řešením práva zpětné koupě (s. 25). Tam pak může nastat problém s nemožností plnění, nikoliv však počáteční (§ 588 a § 1760 ObčZ). Může záviset na vymezení předmětu převodu (individuálně x druhově určitá věc). V každém případě je podle mne přehlížen § 2135 odst. 2 ObčZ, který tyto úvahy zásadním způsobem ovlivňuje (předpokládá zcizitelnost pouze u nabyvatele práva).

Zákaz postupitelnosti smlouvy o důchodu podle § 2704 asi není motivován ochranou příjemce důchodu, vidím to spíše jako zdůraznění potřeby souhlasu plátce (s. 27). Se závěry autorky, že to možné je, lze souhlasit. Nevidím ale potřebu posoudit daný postup jako novaci (to je argument, proč by to mělo jít). Jediným hlediskem je zde vůle stran.

Úvahy o formě postupní smlouvy (s. 33) by určitě oživily závěry Nejvyššího soudu týkající se smlouvy o smlouvě budoucí a s tím související diskuse, když použité argumenty jsou plně relevantní i pro postupní smlouvu.

Očekával bych, třeba i s ohledem na zahraniční komparaci, hlubší úvahy o lhůtách k souhlasu, nežli obecné konstatování požadavku přiměřenosti takových lhůt (s. 43). Autorka zde například operuje starší judikaturou postavenou na principu, že souhlas je právním jednáním, nikoliv majetkovým právem. V této souvislosti se ale nabízel posouzení podle nové úpravy, a to včetně možného promlčování utvářecích práv (kdy jde také o právní jednání). Co je pak limitem přiměřenosti a jaké jsou následky neposkytnutí souhlasu (srov. např. převzetí plnění u převzetí dluhu?). Autorka tyto úvahy dále doplňuje na s. 46an. Nesdílím ale úplně její úvahy o nejistotě stran (souhlas tu nemá zpětné účinky). Je přitom zajímavé, že se pomalu posouváme k německému modelu (limitace uplatnění utvářecích práv přiměřenou lhůtou i tam, kde to zákon nestanovil), přestože byl při přijímání zákona odmítnut. Co třeba využít pravidel kontraktace podle § 1724 odst. 2 ObčZ?

Nerozumím úplně úvahám autorky, že odstoupení od postupní smlouvy nemá vliv na již nastalé účinky vůči postoupené straně (s. 44). Odstoupení od obligační smlouvy ruší i dispoziční účinky (neplatí zde abstraktní princip), tzn. postupitel se stává znovu smluvní stranou, a to i vůči straně postoupené. Možná autorka směřovala pouze k povinnostem vrátit si vzájemné plnění.

Korigoval bych drobně rovněž úvahy autorky o možnostech odmítnutí. Určitě směřují správným směrem, myslím ale, že v odborné literatuře jsou i další méně kategorické závěry.

Nelíbí se mi ve své podstatě popření možnosti odmítnutí (tím, že je-li dán souhlas, nelze odmítat, přičemž ten je nezbytný vždy). Souhlas s postoupením totiž může být dán i předem bez vztahu ke konkrétní smluvní straně, a pak má význam její možnost odmítnutí v souvislosti s následnou notifikací (to se myslím připouští, ale závěrům autorky to plně neodpovídá) (s. 52 - poslední odstavec bodu 5. 1. 1., když o několik odstavců výše připouští odmítnutí i po oznámení).

Zajímavé jsou úvahy o ručení postupitele v případě odmítnutí. Zastavil bych se zde pouze na místě, kde autorka upozorňuje, že u pasivní solidarity na rozdíl od ručení není akcesorita (s. 55). Tomuto závěru nerozumím (možná protože můžeme chápat akcesoritu různě široce a zkoumat ji ve vztahu ke vzniku, zániku, promlčení apod.). Když si pak přeberu závěry autorky – má se jednat o solidaritu, ale se subsidiaritou a jako zajištění (s. 58), tak se musím nutně ptát, v čem se tedy liší od ručení, které je zavrhováno (jinými slovy nejsem si jistý významem té diskuse) (zvláště když u přistoupení se přistupuje k něčemu existujícími, zatímco zde zůstává postupitel zavázán).

Zcela nepřesvědčivá je úvaha, že v případě úplatného postoupení smlouvy nepřicházejí v úvahu práva z vad (s. 62). Jestliže se měl postupitel stát subjektem smlouvy s určitým obsahem a nestal se, např. protože postoupená strana již plnila, pak není důvod, proč by zde práva z vad nastupovat neměla (podobně jako při postoupení pohledávky).

V souvislosti s indosací smlouvy bych se zaměřil na vysvětlení otázky, jak je to s vůlí postupníka (tu indosament totiž nezahrnuje) (s.63 an.).

V.

Formální úroveň

Předložená práce splňuje základní formální kritéria, která se u prací podobného druhu vyžadují.

Drobná výhrada může zaznít k citacím. Jestliže autorka píše, že je něco diskutováno, sluší se uvést citaci s uvedením kde (s. 15), jinak se to jeví jako nepodložené tvrzení. Podobně, jestliže píše, že se něco uvádí v odborných publikacích (s. 22).

Práce by si zasloužila určitě lepší stylistickou úroveň. Některé partie mohou vyvolávat pochybnosti ohledně strojové textu, např. popis italské úpravy (s. 14). Oblíbenými slovy autorky jsou „normuje“ a „textace“, zdržel bych se jeho užívání na řadě míst.

U italské judikatury bych alespoň na jednom místě uvedl, kde je dostupná. Uvádí se pouze datum a číslo, přičemž není zřejmé z jakého rejstříku. Citace textu ustanovení českého občanského zákoníku v poznámkách mi pak přijde zbytečná (např. s. 57, s. 58).

VI.

Závěr

Priznávám, že jsem si od práce sliboval trochu více. Práce však splňuje základní předpoklady pro práci tohoto druhu.

1. Rigorózní práci doporučuji k obhajobě.

V Plzni dne 3. 5. 2024

Milan Hulmák